

OBIECT DE BRONZ DESCOPERIT LÎNGĂ MEDGIDIA

EUGEN COMȘA

În cursul unor lucrări de interes obștesc, pe teritoriul comunei Poarta Albă, județul Constanța, a fost descoperit întâmplător un vîrf de sulită, de bronz. Locul descoperirii se află pe valea Galeșului, puțin mai la nord de complexul școlar de la Poarta Albă, în dreptul km 37,600. Din informațiile culese de la descoperitori rezultă că obiectul era izolat.

Vîrfurile de sulită¹ este fragmentar, îi lipsește vîrfurile și o mare parte din conul de fixare (pe una din fețe este rupt aproape pe toată lungimea). Vîrfurile propriu-zise are forma de frunză. Caracteristic acestei categorii de vîrfuri este modul cum a fost consolidată partea de legătură dintre aripioare și con. Pe ambele fețe, de o parte și de alta a conului, sînt două nervuri în relief cu porțiunea inferioară puțin arcuită în afară. Vîrfurile laterale face impresia că fiecare aripioară ar fi fost făcută separat și ar fi fixată pe con prin intermediul unei plăcuțe înguste și lungi. Pe con, pe fața păstrată, s-a făcut o nervură în relief pe mijlocul intervalului dintre nervurile laterale. O nervură de același fel era desigur și pe cealaltă față a piesei. Vîrfurile de sulită a fost turnat într-o formă bivalvă². Urma sudurii se observă slab în continuarea planului aripioarelor. Linia sudurii a fost netezită și de aceea este de presupus că vîrfurile a fost folosite efectiv. În ruptura conului se vede clar cum cei care au realizat vîrfurile au făcut o greșală în timpul lucrului. În loc să introducă drept pe mijloc cepul pentru realizarea conului de fixare, l-au plasat puțin lateral și de aceea o porțiune a acestuia are o grosime de 2,9 mm, pe cînd cealaltă are numai 0,6 mm, pe toată lungimea corespunzătoare frunzei, iar mai jos conul este puțin mai gros deși diferența de grosime este evidentă. Din cauza grosimii reduse s-a și produs ruperea conului în lungime și de aceea piesa a devenit

inutilizabilă. La 1,1 cm mai jos de marginea inferioară a aripioarei, pe porțiunea mai groasă este un orificiu prin care se bătea un cui de fixare în tija de lemn a sulitei.

Vîrfurile de sulită de la Poarta Albă nefiind descoperit în asociere cu alte obiecte este greu de datat cu exactitate. Datarea lui, cu oarecare aproximație, se poate face numai prin analogie, în funcție de vîrfurile similare descoperite — la un loc cu alte tipuri de unelte și arme de bronz — în țara noastră sau în țările vecine. Vîrfurile de sulite avînd aripioarele în formă de frunză, cu nervuri în relief, pe ambele fețe, între aripioare și con s-au descoperit în Moldova (la Ilișeni³, și la Răfăila⁴), și în Transilvania (la Uriu⁵, la Pănticeu⁶, la Mociu⁷, la Spălnaca⁸, la Suseni⁹, la Aluniș¹⁰, la Rebrîșoara¹¹, Uioara¹², Berzeasca¹³, Caransebeș¹⁴, județul Caraș-Severin). În R. S. F. Iugoslavia se cunosc două descoperiri similare la Mali Jam¹⁵ și la Zdrelo¹⁶. În R. P. Ungară numărul descoperirilor este mai mare: Aranyos¹⁷, comuna Borsod; Badaraszsziget¹⁸, în apropiere de Nyiregyhaza; Velem¹⁹, comuna Vas; Lázárpatok²⁰, comuna Bereg; Lovasbereny²¹, comuna Fejer; Zsújta²², comuna Abaúj; Gyermeli²³, comuna Komárom; Kemecs²⁴ și Tisza Marton²⁵ în comuna Szabolcs Szent.

După periodizarea actuală depozitele, care conțin și vîrfuri de sulite de tipul descris, fac parte din două grupe cronologice deosebite²⁶. Grupei Uriu-Domănești, de la sfîrșitul epocii bronzului, îi sînt atribuite depozitele de la: Ilișeni, Uriu, Pănticeu, Mociu, Rebrîșoara. Din grupa Cincu-Suseni, de la începutul primei epoci a fierului, fac parte depozitele de la:

³ Grigore Foit, *Depozitul de obiecte de bronz de la Ilișeni*, în „Arheologia Moldovei”, II-III, 1964, p. 467, fig. 3.3 (desenul este neclar).

⁴ Vasile Părvan, *Getica*, pl. XIX, fig. 2.

⁵ Roska Márton, *Repertorium*, p. 86, fig. 106, 15.

⁶ Hampel, *op. cit.*, pl. CXLIII, 6.

⁷ Roska M., *op. cit.*, p. 183, fig. 222, 11.

⁸ Hortensia Dumitrescu, *Objets inédits du dépôt en bronze de Spălnaca, au Musée National des Antiquités de Bucarest*, în „Dacia”, V-VI, 1935-1936, p. 200, fig. 3, 6.

⁹ Aurel Filimon, *Le dépôt en bronze de Suseni*, în „Dacia” I, 1924, p. 344, fig. nr. 7.

¹⁰ Roska M., *op. cit.*, p. 254, fig. 314, 4.

¹¹ Mircea Rusu, *Depozitele de bronzuri de la Rebrîșoara*, în „Arheologia Moldovei”, II-III, 1964, p. 239, fig. 1, 6.

¹² D. Garașanin, *Un type special de lance du Hallstatt ancien* în „Рад Воунованских Нужежа” 5, Novi Sad, 1956, p. 19.

¹³ *Ibidem*, p. 19.

¹⁴ *Ibidem*, p. 19.

¹⁵ *Ibidem*, p. 19.

¹⁶ *Ibidem*, p. 19.

¹⁷ Hampel, *op. cit.*, pl. CCXVII, 11, 15, 17.

¹⁸ D. Garașanin, *op. cit.*, p. 19.

¹⁹ Hampel, *op. cit.*, pl. CCXXXV, 6 ab.

²⁰ *Ibidem*, pl. CIX, 3, 4, 5, 7.

²¹ D. Garașanin, *op. cit.*, p. 19.

²² Hampel, *op. cit.*, pl. CII, 5-7.

²³ *Ibidem*, pl. CLIX, 7, 8.

²⁴ *Ibidem*, pl. CXCVI, 4; CCXXXII, 19.

²⁵ D. Garașanin, *op. cit.*, p. 19.

²⁶ Mircea Rusu, *Die Verbreitung der Bronzehorte in Transilvanien vom Ende der Bronzezeit bis in die mittlere Hallstattzeit*, în „Dacia”, NS, VII, 1963, p. 205-208.

¹ Dimensiuni: lungime maximă 9,26 cm; lățimea maximă a frunzei 3,26 cm; diametrul maxim păstrat al conului în dreptul bazei aripioarelor 1,76 cm. Piesa se păstrează la Institutul de arheologie, inv. nr. V, 13.280.

² După toate probabilitățile vîrfurile de tipul celui de la Poarta Albă se turnau în tipare destul de complicate. Pe un tipar descoperit în R.P. Ungară (Hampel, *Bronzkor*, I, pl. V, 3) sînt două canale de turnare principale, mai largi, în dreptul părții inferioare a conului de fixare și alte două șanțuri arcuite, în prelungirea marginii inferioare a nervurilor în relief dintre con și aripioare. Aceste șanțuri ar fi putut servi drept canale secundare.

Răfăila, Suseni, Aluniș, Berzeasca, Caransebeș, Spălnaca, Uioara. Analizând cu atenție vîrfurile de sulite din cele două grupe de depozite observăm că pentru fiecare din ele sînt caracteristice anumite tipuri de vîrfuri. În depozitele din grupa Uriu-Domănești se găsesc două tipuri de vîrfuri de sulite (I și II). Pentru această grupă sînt caracteristice vîrfurile de tip I avînd aripioarele în formă de frunză, cu cîte două nervuri în relief, pe ambele fețe, în lungul conului de fixare. Acest tip prezintă două categorii: a) Cu conul liber pe o treime din lungimea pieselor, între nervurile în relief conul este neted și arcuit pe ambele fețe (piesele de la Rebrîșoara și Panticeu²⁷). Această categorie corespunde cu varianta A după clasificarea D. Garașanin²⁸.

Categoria b se subîmparte în două variante: b. 1. Cu conul liber pe o treime din lungime, dar avînd între cele două nervuri, pe mijlocul fiecărei fețe în lungime, în dreptul părții inferioare a frunzei, cîte o nervură în relief scurtă (piesa de la Ilișeni²⁹); b. 2. Cu conul liber pe aproximativ jumătate din lungime, iar nervura mediană corespunde cu lungimea frunzei (piesele de la Uriu și Mociu³⁰). Uneori porțiunea inferioară a nervurii mediane este bifurcată (piesa de la Mociu). Această categorie corespunde cu tipul B după clasificarea D. Garașanin³¹.

Cel de al doilea tip de vîrfuri (II) este mult mai rar. El are frunza cu partea inferioară lătită simetric. În lungul conului s-a făcut o îngroșare simetrică a aripioarelor, urmînd forma frunzei. În depozitul de la Mociu s-au găsit la un loc un vîrf de tip I b cu un altul de tip II³².

În cadrul depozitelor din grupa Cincu-Suseni sînt caracteristice vîrfurile de tip II. În unele depozite s-au descoperit vîrfuri de tip I a (piesa de la Răfăila³³) reprezentînd fără îndoială o reminiscență din perioada precedentă. Sînt ceva mai multe piesele de tip I b din ambele variante (piesele din depozitele Aluniș³⁴, Suseni³⁵ și Spălnaca), de obicei asociate cu vîrfurile de tip II. În cadrul marelui depozit-turnătorie de la Spălnaca, din care fac parte categorii de obiecte mai vechi și mai noi, s-au găsit la un loc patru categorii de vîrfuri: unele sînt de tip I b 2, altele de tip II, dar acesta prezintă două variante: cea obișnuită (II a)³⁶ cu partea inferioară a frunzei lătită și o a doua oarecum intermediară (II b)³⁷ între tipul I, căci are vîrfurile în formă de frunză simplă și între tipul II, căci are aripioarele

îngroșate simetric, în lungul conului de fixare. Ultima categorie de vîrfuri (III)³⁸ de sulită are vîrfurile în formă de frunză simplă (ca la tipul I), dar fără nervuri în relief în lungul conului. Astfel de vîrfuri au fost în uz mai tîrziu.

Din cele expuse rezultă că la sfîrșitul epocii bronzului (în perioada corespunzătoare grupei Uriu-Domănești) s-au dezvoltat în principal tipurile I a și I b³⁹. Dintre acestea tipul I a s-a menținut pînă la începutul primei epoci a fierului (în perioada corespunzătoare grupei Cincu-Suseni). Tipul I b a fost menținut în uz și în cursul întregii perioade corespunzătoare grupei Cincu-Suseni. La sfîrșitul epocii bronzului au apărut în regiunile noastre și vîrfurile de tip II, dar ele au fost folosite în special la începutul primei epoci a fierului (în perioada grupei Cincu-Suseni), cînd apar alte variante și un tip deosebit simplificat. Toate aceste transformări ale vîrfurilor de sulită oglindesc cu certitudine anumite modificări în domeniul ducerii luptelor. Locul sulitelor simple de la sfîrșitul epocii bronzului a fost preluat tot mai mult de sulite cu vîrfurile mai lung și mai greu, acestea putînd fi folosite la luptă apropiată și aruncate mai departe. Paralel cu ele au rămas în uz și sulitele simple de tradiție mai veche.

Prin caracteristicile sale vîrfurile de sulită de la Poarta Albă se încadrează în tipul I b și poate fi datat, ca și seria respectivă, la sfîrșitul epocii bronzului (sfîrșitul perioadei corespunzătoare grupei Uriu-Domănești, deci sfîrșitul secolului XIII î. e. n.) sau în perioada de început a primei epoci a fierului (perioada corespunzătoare grupei Cincu-Suseni, adică secolul XII î. e. n.). Ținînd seama de datarea sa, vîrfurile de sulită de la Poarta Albă corespund în timp perioadei de început a culturii Babadag și poate fi atribuit purtătorilor acestei culturi.

Trebuie subliniat că analogiile cele mai apropiate vîrfurilor de sulită de la Poarta Albă se găsesc în Moldova și mai ales în Transilvania⁴⁰, ceea ce arată strînse legături între comunitățile din cele două regiuni: Dobrogea și Transilvania, desigur prin intermediul comunităților din Moldova.

Datele tot mai numeroase referitoare la depozitele sau la obiectele izolate de bronz (cum este cel de la Poarta Albă) descoperite de curînd contribuie tot mai mult la îmbogățirea documentării și mai ales la lămurirea unor probleme importante din istoria veche a Dobrogei.

²⁷ Hampel, *op. cit.*, pl. CXLIII, 6.

²⁸ D. Garașanin, *op. cit.*, p. 19.

²⁹ Grigore Foiț, *op. cit.*, p. 467, fig. 3,3.

³⁰ Roska M., *op. cit.*, p. 183, fig. 222, 11.

³¹ D. Garașanin, *op. cit.*, p. 19.

³² Roska M., *op. cit.*, p. 183, fig. 222, 12.

³³ Vasile Părvan, *op. cit.*, pl. XIX, fig. 2.

³⁴ Roska M., *op. cit.*, p. 254, fig. 314, 4.

³⁵ Aurel Filimon, *op. cit.*, p. 344.

³⁶ Hortensia Dumitrescu, *op. cit.*, p. 200, fig. 3, 7.

³⁷ *Ibidem*, p. 200, fig. 3, 8.

³⁸ *Ibidem*, p. 200, fig. 3, 5.

³⁹ După părerea lui Garașanin vîrfurile de sulite de acest tip s-au folosit în cursul perioadei timpurii a primei epoci a fierului, dar admite existența lor și mai înainte (D. Garașanin, *op. cit.*, p. 19).

⁴⁰ Ținînd seama de faptul că majoritatea vîrfurilor de sulită sînt descoperite în regiuni situate în apropierea Carpaților, D. Garașanin consideră că acest tip de vîrfuri a fost inventat în atelierele din preajma Carpaților (D. Garașanin, *op. cit.*, p. 19).